

za zmínku přinejmenším Erhart Kaufmann⁵ nebo Conrad Clamerssteyn.⁶ Z pražských studentů, kteří posléze pedagogicky působili i jinde, lze připomenout Conrada Kreutzer⁷, Krafta de Schwarzach,⁸ Erasma Helie de Nisa (Neisse),⁹ Conrada Herra,¹⁰ Hermana Lurcze¹¹ a Friedricha Wagnera.¹²

Doloženo je i velmi malé množství absolventů pražské univerzity, kteří mají souvislost s Norimberkem a věnovali se povolání lékaře.¹³ Nejvýznamnějším středověkým lékařem, spjatým jak s pražskou univerzitou, tak i s Norimberkem, je bezesporu Jan Šindel.¹⁴ Ostatní vazby vzdělaných osob spjatých s Norimberkem na Prahu jsou spíše nepodstatné.¹⁵ V souvislosti s pražskou právnickou univerzitou by se autorovi dalo vytknout, že pro ni užívá označení fakulta, aniž by zdůraznil, že u ní došlo k vydělení z původní univerzity. S výjimkou Prahy jsou v lexikonu obsažena i hesla, týkající se osob spjatých více či méně s jiným městem v někdejších zemích Koruny české, a to Vratislaví. Mezi nimi můžeme nalézt vratislavského kronikáře, pisáře a norimberského rodáka Petra Eschenloera nebo humanistu Johanna Cochlaea, který ve Vratislavi zemřel.

Materiálově hutný lexikon se zcela určitě stane vítanou pomůckou pro všechny zájemce o dějiny vzdělanosti. Současné na příkladu konkrétního města dobře ukazuje mobilitu pozdně středověkých vzdělanců a může se tak stát inspiračním zdrojem pro další obdobné prosopografické projekty.

Jan Boukal

DOI: 10.14712/23365730.2025.12

Marie Bláhová, Dvě studie k pozdně středověké historiografii

Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, Praha 2024, 204 s.,
ISBN 978-80-246-5900-8; 978-80-246-5908-4 (pdf)

Když roku 2024 vyšla v nakladatelství Karolinum nová kniha profesorky Marie Bláhové, slibující již ve svém názvu předložit čtenáři dvě studie k historiografii pozdního středověku, musel zasvěcený zájemce o toto časové období se zvědavostí rozevřít obálku a nahlédnout

⁵ Erhart Kaufmann, student artistické a teologické fakulty, pedagog, dokonce děkan artistické fakulty v akademickém roce 1377/1378, s. 139.

⁶ Conrad Clamerssteyn, absolvent artistické fakulty, roku 1395 doložen jako učitel tamtéž, s. 156.

⁷ Conrad Kreutzer, absolvent artistické fakulty v Praze, další studia ve Vídni, kde posléze pedagogicky působil v letech 1410–1419, s. 195–196.

⁸ Kraft de Schwarzach, studium v Praze, Vídni a Würzburgu, v letech 1412–1415 učil ve Vídni, s. 214–215.

⁹ Erasmus Helie de Nisa, studium v Praze a Krakově, na obou školách učil, v Krakově v zimní semestru 1405 děkan artistické fakulty, s. 425–426.

¹⁰ Conrad Herr, student a posléze učitel na artistických fakultách v Praze (rok 1408) a ve Vídni (zimní semestr 1415), s. 436.

¹¹ Herman Lurcz, studium v Praze, ve Vídni a v Erfurtu, posléze kariéra na univerzitách ve Vídni (rektor v letech 1387 a 1390) a v Erfurtu (rektor v roce 1396), s. 513–514.

¹² Friedrich Wagner, studium v Paříži a Bologni, Praze a Vídni, na všech těchto univerzitách v poslední třetině 14. století učil, s. 760.

¹³ Např. Lorenz Vetter: studium v Praze a Padově, posléze lékař v Norimberku, s. 279, nebo Georg Werrer: studium asi v Praze, lékař v Norimberku, s. 781.

¹⁴ Jan Šindel, absolvent artistické a lékařské fakulty v Praze, matematik a astronom, roku 1410 zvolený rektorem pražské univerzity. V Norimberku působil v letech 1423–1438 jako městský lékař, s. 675.

¹⁵ Např. Ulrich Kaschauer, syn zlatníka Andrease Kaschauera, imatrikulovaný v Erfurtu 1505, zemřel v Praze, s. 137–138.

do obsahu publikace, aby zjistil, co v sobě velmi volně pojatý název právě vyšlého titulu vlastně ukrývá. Zvolené téma totiž právem vzbuzuje otázky po svém naplnění, jehož záběr může být věru značný. A skutečně, tematická šíře předestřená již na obálce knihy dochází ke svému naplnění i na vlastních stránkách.

Marie Bláhová předkládá zájemci o pozdní středověk (a jeho historiografii) dvě zdánlivě nesourodé studie. První si vytkla za cíl pojednat o postavení oficiálních historiků v pozdním středověku a na počátku novověku. Už svým širokým zaměřením (vzhledem k rozsahu publikace) je předem dán charakter této studie, která je z obou tou popisnější a jdoucí po povrchu stanoveného tématu. Její pravý opak pak představuje druhé pojednání, které již cílí svoji pozornost pouze jedním konkrétním směrem – na anonymní historiografické dílo české provenience známé pod názvem *Cronica Boemorum Anonymi*, jemuž je věnován detailní analytický výklad.

Předložené studie uvozuje na prvních stránkách publikace velmi stručný úvod, jenž zasazuje oba texty do historiografického kontextu doby. Tematizována je zde laicizace vzdělání, která pozdní středověk tolik odlišuje od předešlých dob, kdy po pádu západořímské říše a ustanovení se nových států latinského západu zůstalo vědění a (především) psané slovo výhradně monopolem církve a jejích hodnostářů. Marie Bláhová se v tomto ohledu nepouští do podrobnějšího výkladu – na jednom místě shrnuje spíše obecné trendy, utvářející základ pro obsaženou látku, které věnuje následná pojednání. Je tedy již od počátku zřejmé, že *Dvě studie* jsou adresovány především poučenému čtenářstvu, jemuž jsou ve stručnosti vyloženy soudobé učenécké tendence a s nimi spojené jednotliviny dobře známé. Vedle toho však autorka vyjasňuje společný cíl, který obě jinak nepříliš související studie sledují. Je jím právě ilustrace samotného procesu laicizace vzdělání, projevující se v prvním případě v osobách oficiálních pozdně středověkých historiografů, v případě druhém v oblibě historické látky, jež se později stala základem *Starých letopisů českých* (zářným příkladem sekularizace vzdělání), mezi širokými kruhy tehdejších laiků.

Obě studie jsou dále členěny do kratších kapitol. První text o *Postavení oficiálního historika* začíná vymezením pojmů, se kterými je nadále v textu operováno. Jedná se především o objasnění termínu „oficiální historiograf“, jenž se v latinské Evropě objevuje ve 14., ale hlavně v 15. století, a jeho odlišení od autorů historických děl předešlé doby. Za zcela zásadní pak lze označit rozlišení na historické spisy soukromé, oficiální a oficiální psané historiografy z povolání. Právě mezi dvěma posledními pojmy, které by mohly čtenáře mást, klade Bláhová jasné diferenciativní body. Zatímco oficiální historické spisy vznikaly pod pery autorů z oficiálních míst (členů městské rady, dvora či církevní instituce), kteří ovšem nebyli najati specificky k této činnosti, posledně jmenované pak charakterizuje postava vykonavatele – najatého vzdělance, jehož úkolem bylo přímo (a „pouze“) sepsat reprezentační historické dílo. Tito jedinci nevystupovali jako oficiální historiografové jen *via facti*, ale i titulem.

Studie je následně rozdělena do dvou ucelených částí. V té první je za použití vyčerpávajícího množství příslušné zahraniční literatury shrnut vývoj oficiální evropské historiografie. Text je při tom členěn podle jednotlivých zemí. Bláhová začíná svůj výklad ve Francii, neboť právě sem klade počátky oficiálního kronikářství – spojuje jej s kronikářskými zápisy benediktinů v Saint Denis, kteří nechali své záznamy korigovat již Filipem II. Augustem (což z nich již de facto činilo oficiální díla, ačkoliv autorka přiznává, že první oficiálně ustanovený kronikář francouzských králů je doložen až od 15. století). Dále je čtenář postupně

seznamován s vývojem oficiální historiografie ve značném počtu evropských zemí (od Burgundska, Portugalska či Aragonska přes Sicílii, Neapolské království a severoitalská města, až po středoevropské země Koruny české, Uhry a Polsko). Specifické pojednání představuje vývoj oficiální historiografie na dvoře katolických veličenstev, papežské kurie, říšských panovníků a zdejší aristokracie, dále pak říšských měst či řádu německých rytířů.

Ačkoliv název studie slibuje popsat postavení oficiálního historika, tvoří její druhá část, v níž je příslušné téma pojednáno, jen menší část textu (z celkového počtu 72 stran pouze 14). Patrné je to již při pohledu na seznam jednotlivých zemí, podle kterého je i tento výklad řazen, nabízející mnohem skromnější výčet, než tomu bylo v případě sepsání dějin oficiálních historiografií předtím. Kratší rozsah této části je dán zřejmou torzovitostí dochovaných pramenných zpráv. Tento nedostatek však Marie Bláhová na příslušném místě neuvádí a čtenář si jej musí vyvodit buď z úvodní pasáže studie, nebo až ze závěrečného shrnutí.

Problematickým se v případě zmíněné studie jeví v názvu obsažený mnohoznačný pojem „postavení“ ve vztahu k oficiálním historikům (*Postavení oficiálního historika v pozdním středověku*). Jeho užití totiž implikuje popsání místa těchto osob v tehdejší společnosti, nebo přinejmenším v oblasti jejich působení, a to z mnoha hledisek. Příkladem lze uvést sociální kontakty, společenskou prestiž v rámci působistě (ať už vážnost samotného úřadu uvnitř daného okruhu osob či přítomnost, nebo naopak absence při oficiálních ceremoniích, popř. jejich místo zde apod.), garanci účasti na diplomatických misích, opatření přístupu do oficiálních archivů, hmotné zajištění atd. Studie se však soustředí výhradně na poslední zmíněný aspekt onoho „postavení“, tedy na zajištění životních (hmotných) potřeb oficiálních historiografů – ať už jde o finanční, ale třeba i materiální (strava, oblečení, ubytování) zabezpečení. Místy probleskuje i předposledně zmíněný přístup k archiváliím objednavatele reprezentačního díla, který se však dá předpokládat. Ovšem skutečně komplexní shrnutí „postavení“ oficiálních historiografů v knize chybí. Na vině je zjevně absence pramenných zpráv, které by kýžené jednotlivosti umožňovaly rekonstruovat. V takovém případě by však příslušné studii vyhovoval odlišný název – ve většině svého rozsahu je skutečně spíše shrnutím vývoje evropské oficiální historiografie (byť, jak upozorňuje sama autorka, pouze jejich významnějších projevů).

Druhý oddíl publikace zaujímá studie *Cronica Boemorum anonymi* – „od Čecha a Lecha“. Pojmenování v sobě ukrývá dvě z variant názvu v historiografii pozdního českého středověku známého anonymního spisu, uváděného častěji pouze jako *Chronicon Bohemorum*, jenž se stal základem pro *Staré letopisy české*.

I toto pojednání je strukturálně rozděleno do dvou větších celků. První se soustředí na představení samotného kronikářského díla a jeho jednotlivých náležitostí. Text zde v podstatě zaujímá pozici úvodní studie k pramenné edici, která však pro *Chronicon Bohemorum*, jak si v úvodu sama Marie Bláhová posteskla, zatím chybí (s. 74).¹ Není jí konec konců ani předložená studie, a tak se úvodní slova autorky jeví jako výzva k budoucímu edičnímu zpracování. Na stránkách publikace je čtenář stručně seznámen s obsahem kroniky či jednotlivými prameny, ze kterých byla většina jejího obsahu sestavena. Své místo zde má i kapitola o nesnadném určení doby vlastního vzniku díla a konečně také otázka jeho

¹ Vydání se doposud dočkala pouze pozdní recenze kroniky (Gelasius Dobner 1774) a její část, která je považována za základ *Starých letopisů českých* (FRB – Series nova II, 2003).

autorství. Zatím blíže neurčeného anonyma hledá Marie Bláhová v prostředí pražského konventu řádu křižovníků s červenou hvězdou, čemuž na řádcích kroniky odpovídají četné indicie. Většina pozornosti je však soustředěna na přiblížení a rozbor deseti dochovaných rukopisů psaných v latině, mezi nimiž ovšem chybí do dnešních dnů nezachovaný autograf. Autorka zde prezentuje skutečně vyčerpávající výklad, v němž nesleduje pouze jednotlivá rukopisná dochování jako solitéry, uložené napříč tuzemskými i zahraničními knihovnami a archivy, ale (a to především) zkoumá textové varianty a vztahy mezi všemi verzemi.

Vedle základního textu *Chronicon Bohemorum* je připojeno také krátké pojednání o jejich pokračováních. Na původní dílo, objímající časový úsek „od založení“ Čech až po rok 1416, totiž navazují další zápisy, prodlužující vyprávění do různých dob 15. století. Marie Bláhová se v tomto ohledu omezuje pouze na výčet jednotlivých pokračování a jejich stručnou charakteristiku. Podobně je tomu i v případě krátké závěrečné kapitoly o českých překladech kroniky, jejichž „úplnější“ dochování uvádí autorka v počtu tří kusů. Jen lakonicky pak dodává, že drobné „výtahy z Anonymovy kroniky v českém překladu [...] lze najít i v dalších rukopisech“ (s. 110). Toto zjištění tak má svědčit o značném rozšíření a oblíbenosti díla, a to (v českém zpracování) i mezi laickým publikem.

Výrazně větší část druhé poloviny této studie však tvoří srovnání jednotlivých recenzí anonymovy kroniky, které je zpracováno v tabulkovém přehledu. Ten navazuje na předchozí výklad z první části, kde byly vyloženy nejen textové vztahy mezi rukopisy, ale v samostatné kapitole právě i jednotlivé recenze a velmi detailní rozbor jejich vzájemných poměrů. Za zmínku jistě stojí zjištění, že každý z dochovaných rukopisů představuje vlastní recenzi. Jejich vzájemné vztahy jsou graficky znázorněny v samém závěru studie za tabulkovým srovnáním. Do toho Marie Bláhová zařadila všech deset latinských dochování, vedle nichž postavila pouze jediný český rukopis uchovávaný v Moravském zemském archivu v Brně pod signaturou G 10, č. 116. Právě ten totiž, na rozdíl od zbývajících českých vernakulárních zpracování, obsahuje celý základní text původní kroniky, jejímž je takřka doslovným překladem.

V konečném výsledku Marie Bláhová na pozadí obou společně vydaných studií, které samy o sobě (a především v druhém případě) představují značnou badatelskou hodnotu, za použití obsáhlého výčtu archiválií a odborné literatury, důkladně ilustrovala avizovaný cíl zachytit proces laicizace vzdělání ve vrcholném středověku napříč latinskou Evropou. Jednoznačný důraz byl při tom kladen na české země. Závěrem si lze postesknout pouze nad absencí obrazové přílohy, která by vzhledem k charakteru publikace a jejímu obsahu byla velmi vhodná. Jediným vyobrazením tak zůstává obálka knihy, na níž je zachyceno jedno z folií latinského rukopisu *Cronicon Boemorum Anonymi* ze sbírek Knihovny Národního muzea.

Jan Strupek

DOI: 10.14712/23365730.2025.13